

Mihail Ungheanu

Steve Pincus, 1688. The First Modern Revolution, Yale University, New Haven and London, 2009 (II)

The main intention of Steve Pincus's book is to present a new theory about the cause of revolutions and to show that the glorious Revolution of 1688-89, was the first modern revolution and was neither a restoring nor a political statement of an exceptional English character, that distinguishes the English people from all other nations. as the historical myth says. It was an expression of two conflicting ways of bringing about modernization in England and Scotland and also the blueprint for all other modern revolutions, including the French Revolution, too.

Tags: english revolution, the glorious revolution, modernization, modernity

Rezumând ceea ce mai fost spus, interpretarea standard afirmă că nu au existat cauze sociale la baza acestei revoluții, acestea apărând numai după ce James al II-lea a fost răsturnat, numai după înlăturarea absolutismului, căci numai căderea acestuia și asigurarea drepturilor de proprietate au făcut posibilă o dezvoltare economică și prin urmare a furnizat oportunitatea formulării anumitor exigențe, doleanțe, etc. Această concepție, afirmă Pincus, nu ține însă seama de realitate, mai degrabă o ascunde. După cum s-a menționat, a existat și o interpretare concurentă nerestaurationistă a Revoluției Glorioase, ocultată, interpretarea așa-numitor *opposition whigs*, care au perceput clar noutatea transformatoare a evenimentelor revoluționare și au înțeles că efectele acestora nu s-au încheiat odată cu înlăturarea regimului lui James al II-lea. Ei subliniau cauzele structurale și de lungă durată ale revoluției și ale consecințelor acesteia. În secolul al XVII-lea, ante-1688-89, societatea engleză era pe cale să devină și devenise o societate modernă, fără a aștepta vreo revoluție care să inaugureze și asigure dreptul universal la proprietate. Comerțul crescuse, orașele se dezvoltau și ele, manufacturile la fel. Acest fapt, dar mai ales dezvoltarea sectorului industrial, a fost una din cauzele sociale prezente în producerea Glorioasei Revoluții. Una din ideile centrale ale revoluționarilor, idee decisivă în crearea și dezvoltarea Angliei ca putere industrială și economică de

prim rang, a fost de proveniență lockeană, și anume că munca este sursa oricărei bunăstări și a proprietății. Această idee a dus la răsturnarea concepției conform căreia bună-starea, bogăția și productivitatea depind de stăpânirea pământului și ca atare sunt limitate. Munca crează proprietate, așadar aceasta este potențial infinită, prin urmare este posibilă eliminarea sărăciei (p. 43). De aici și dorința revoluționarilor de a transforma societatea engleză dintr-una agrară într-una industrială și comercială. Această idee a apărut pe fundalul modernizării și dezvoltării sectorului manufacturier și comercial a Angliei, context în care s-a impus și reconceperea rolului guvernării. În acest context începuseră unii oameni politici să preconizeze că rolul guvernului poate deveni mai activ și că poate contribui activ, dacă nu chiar conduce configura această transformare a societății. James al II-lea era și el conștient de această transformare a societății și a rolului guvernării și dorea, împreună cu consilierii săi, ca statul să înceapă să joace un rol mai intervenționist, luând ca model Franța lui Ludovic al XIV, model de modernizare și dezvoltare catolic, care refuza însă subordonarea față de papă și susținea întietatea regelui în fața acestuia, inclusiv în probleme religioase. Deoarece a dorit să preia controlul asupra procesului de modernizare, James al II -lea a încercat să obțină suveranitatea absolută în interiorul Angliei, dar și să (re)catolicizeze țara. Scopul său a fost să facă din Anglia o putere de primă mână. Guvernarea sa și reformele întreprinse au fost deci de modernizare, fiind vizată și crearea un imperiu maritim centralizat cu baze în India, America de Nord și Indiile de Vest. Numai o Anglie modernizată putea face față competiției. Chiar dacă a fost răsturnat de la guvernare, James al II-lea a lăsat prin acțiunile sale o puternică amprentă asupra Angliei și viitorului Imperiu. El a creat, ceea ce pentru mulți era un semn de trianie sau corupție, prima armată permanentă (*standing army*), instituție care nu a fost desființată după înlăturarea sa. El a transformat corporațiile în instrumente ale politicii locale, a folosit presa pentru a își face cunoscute punctele de vedere și a le impune, pentru a își reduce la tăcere adversarii politici, a creat un stat birocratic, centralizat, care ținea sub observație posibilii și actualii adversari.

Acest nou aparat birocratic și guvernamental a făcut ca reacția revoluționarilor să fie una violentă. Revoluția de la 1689 nu a fost un pașnică, ci una care a trebuit să recurgă la violență, neatingând însă culmile revoluției franceze, pe care a însă inspirat-o (p. 11). Acești revoluționari nu vizau o restaurație, ci doreau un alt tip de modernizare al

Angliei, întemeiat pe un alt model, opus celui catolicist și absolutist al lui James al II-lea, întemeiat pe consimțământ popular, guvernare limitată, etc. Ei doreau și au și obținut o reorientare a politicii externe a Angliei, Franța devenind din acel moment adversarul și concurentul Angliei. Doreau tot un stat puternic care să poată sprijini și întreține o marină puternică și o armată puternică, doreau un stat bazat pe participare, considerând că așa poate deveni mai puternic, de asemenea, doreau o toleranță mai largă față de anumite grupări religioase. Ei erau dedicați posibilității unui război total împotriva Franței, pentru a opri o eventuală restaurație catolică, pentru asigurarea de piețe de desfacere pentru manufacturi, cât și pentru răspândirea și apărării libertății în fața absolutismului. Activitățile reformiste ale lui James al II-lea au început într-un moment când Anglia, deși prinsă într-un proces de modernizare, decăzuse la stadiul de putere de rangul al doilea, fiind afectată de înfrângerile în fața Olandei. Deși într-un context internațional defavorabil, comerțul extern al statului englez era în creștere, astfel încât suveranul a putut moderniza și mări armata, a crescut birocrăția statală în mod masiv și a impus controlul central asupra autorităților locale. La aceasta se adaugă și crearea unui sistem de supraveghere extins și eficient, cu informatori în cafenele, taverne și biserici. A fost totodată creat sistemul poștal, care se ocupa și cu interceptarea și citirea corespondenței, și au început a fi folosite tehnici de sondaj politic pentru a evalua situația politică și pentru a îndepărta sau a ușura îndepărtarea opozanților și a-i înlocui cu loialiști. Toate aceste măsuri erau de tip modern și au transformat statul și viața supușilor. Programul de dezvoltare economică dorit de James al II-lea nu era însă de tipul celui dorit de adversarii săi, ci era unul bazat pe proprietate funciară și pe extinderea acesteia fie prin achiziționare, fie prin cucerire.

Așadar o descriere corectă a revoluției de la 1688, precum cea a *oppositon Whigs* și a tuturor celor care au contestat că a avut un caracter de restaurație, trebuie să ia în seamă ceea ce a fost spus mai sus, precum și caracterul ei inovator. Programul de dezvoltare economic al regelui James al II-lea avantaja aristocrația și proprietarii de pământ – *the landed gentry*. Revoluția a avut, conform viziunii pe care o susține și autorul american, un caracter popular, nearistocratic, ducând mai departe transformările inițiate de James al II-lea, chiar dacă în altă direcție, și a transformat statul și societatea engleză, aducând cu sine un nou sentiment al libertății. Revoluția a schimbat însăși

temeiurile și modul de legitimare a guvernării, transformând nu doar politica ca activitate specializată, ci și societatea și cultura ca întreg. Principiul pe care revoluția îl afirma și dorea să îl confirme era acela care susținea că orice tip de autoritate deriva de la popor, dând astfel o lovitură puternică principiului de obediență pasivă și non-rezistență și celui de drept divin al guvernării. Libertatea religioasă, dar și punerea la punct a unei constituții și libere, care garanta proprietatea și faptul de a te putea bucura de aceasta (pentru că puterea suveranului/a guvernului era limitată și constrânsă de legi), au fost stabilite de revoluție, ducând la o transformare a economiei și comerțului, care însă începuse înainte de revoluție.

Modelul urmat de dezvoltarea economică a Angliei în secolul al XVII-lea diferea mult de evoluțiile de pe continent. Anglia înregistra o creștere economică rapidă, care se datora și comerțului colonial cu Indiile de Vest și de Est și cu America de Nord. Anglia devenise o țară mai urbană, se diversificase economic și se dedicase din ce în ce mai mult industriei. Existau piețe de muncă, pământ și capital, se exportau produse agricole, apăruse o diviziune dezvoltată a muncii. Ideea productivității și comerțului ca factori esențiali pentru bună-stare constituia centrul politicii economice. Există în paralel și o dezvoltare tehnologică care a permis dezvoltarea acestei producții. În afară de aceasta și împotriva opiniei susținute de interpretarea canonică a Glorioasei Revoluții, englezii din acele vremuri erau conștienți și interesați de ceea ce se întâmpla în lume, deci și de dezvoltarea economică comparativă, fiind avizați de declinul economic al Spaniei, unde nu exista nici o manufactură și trăgând concluziile necesare. Situația Spaniei era comparată cu cea a Țărilor de Jos unde se dezvoltase un sector manufacturier și unde nu se înregistra declin economic, ci dezvoltare. Modelul olandez devenise punctul de referință pentru majoritatea locuitorilor insulelor britanice, furnizând modelul pentru Anglia, încă dinainte ca James al II-lea să se urce pe tron. A existat un salt economic între 1500-1700, în secolul al XVI-lea Anglia fiind considerată înapoiată din punct de vedere economic. Însă, odată cu dezvoltarea sectorului manufacturier și cu trecerea unei mari părți din populație la ocupații de acest gen, statul englez a înregistrat un salt economic și a pierdut caracterul de țară agricolă. Dezvoltarea economică înregistrată de Anglia nu a fost graduală, ci a înregistrat salturi (p. 52). Anglia ajunsese la paritate cu Olanda, iar dezvoltarea sectorului manufacturier a făcut să

crească importanța zonelor urbane, aprând orașe noi, altele decazând. S-a dezvoltat industria textilă, apoi cea de extragere a cărbunilor, Anglia devenind și cea mai mare consumatoare de cărbuni.

Comerțul extern și mai ales comerțul cu coloniile a ajutat Anglia foarte mult, acest tip de comerț fiind protejat prin lege, oferind necesare piețe de desfacere pentru manufacturile englezești. Din această cauză Anglia, spre deosebire de Olanda, nu a trebuit să se reorienteze, să abandoneze industria. Coloniile olandeze erau relativ autosuficiente, așadar nu au oferit piețe sigure de desfacere pentru manufacturile olandeze. Mai ales coloniile din Indiile de Vest și coloniile nordamericane s-au dovedit esențiale pentru economia engleză, acolo existând o cerere crescută, care nu exista în coloniile asiatice, de pildă. Economia și comerțul colonial a făcut posibil ca Anglia să prospere în timpul crizei economice din Europa și să aibe un alt *pattern* de dezvoltare, inclusiv față de Franța. Comerțul colonial, dezvoltarea sectorului manufacturier au creat o altă Anglie și au creat și un alt tip de politică. S-au creat noi instituții, un nou tip de infrastructură, noi resurse pentru stat și noi birocratii, comerțul începând să devină un subiect din ce în ce mai interesant, pătrunzând în preocupările oamenilor de stat (pp. 87-88), dar și a unor pături sociale largi. S-a petrecut o schimbare în modul de a vedea lucrurile, fiind abandonată concepția tradițională, care continua să domine pe continent, concepție care încă considera că a te interesa sau preocupa de comerț nu e de rangul unui gentleman și că e o ocupație înjositoare. Englezii începuseră să se descrie din ce în ce mai mult ca o națiune comercială, comerțul fiind considerat o activitate absolut necesară existenței țării lor. Spre 1680, Anglia era, față de țările de pe continent și chiar față de țările mai dezvoltate precum Olanda, deja mai proseră, mai urbană, mai manufacturieră, mai mercantilă, cu comunicații mai bune, cu o piață internă națională. Englezii erau conștienți de transformare și ca atare erau conștienți de faptul că politica, ca și statul trebuie transformate. James al II-lea a preluat conducerea unei țări moderne, a unei societăți comerciale și mercantile. După 1685, țara devenise o societate capitalistă, fiind foarte urbanizată pentru acea vreme. Aproape 40% din populație se urbanizase, capitala viitorului imperiu britanic dezvoltându-se și căpătând un caracter deosebit față de restul capitalelor europene, inclusiv față de Amsterdam. Era un oraș cu caracter burghez și comercial, devenind și centru bancar național și internațional. De

asemenea, se dezvoltă industria navală, dezvoltarea sectorului manufacturier și comercial, ducând chiar și la nașterea stațiunilor de odihnă - *leisure towns* -, se înregistrase o îmbunătățire a vieții zilnice, încep să fie montate ferestre de sticlă la case, stăzile începuseră să fie pavate încă de la 1660, iluminatul public exista încă de la 1680, apăruseră bibliotecile publice. Se dezvoltă drumurile publice, rețelele de hanuri și case de oaspeți, nobilimea începe să migreze spre oraș, iar centrul vieții sociale se îndreaptă și gravitează în jurul centrelor comerciale. Negustorii și călătorii încep să beneficeze de depozite bancare și de asigurări, se dublează numărul de râuri navigabile, crește traficul pe cele ce erau deja date în folosință, crește și transportul de coastă între orașe și apar transporturile regulate între orașe. Se înființează și se dezvoltă poșta, care dintr-un serviciu regal devine unul public, care își mărește și ameliorează activitatea. Acest serviciu începe să fie folosit și pentru transmiterea de știri politice și diseminarea propagandei politice, dar și ca serviciu de informații sub James al II-lea (p. 71). Dezvoltarea infrastructurii, comerțului, comunicațiilor, crearea unei piețe internaționale au dus și la o transformare a percepției problemelor politice și sociale în Anglia. Oamenii au început să intre în contact și să comunice mai ușor, apărând, dacă se poate spune așa, o piață de discuții politice naționale. Unul din cele mai importante centre care au contribuit la apariția și dezvoltarea unei conștiințe politice naționale, modernizatoare și chiar democratice a constituit-o apariția cafenelelor, și ele un produs al coloniilor și dezvoltării comerțului extern al Angliei. Ele erau mediul unor discuții libere. S-au răspândit mai greu pe continent. Cafenelele, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, au schimbat fața culturii engleze și pe viitor, britanice. Erau prezente peste tot, în orașe, în porturi, universități, nefiind rezervate elitelor și nefiind elegante sau de atmosferă intimă, precum cele din Franța, rezervate pentru o anumită pătură socială. Cafenelele erau menite pentru discuții de grup, fiind frecventate de o lume provenită din toate straturile sociale, de diferite extracții, care astfel comunica, se cunoaște, stabilea legături. Cafenelele erau locuri unde se discutau și se conduceau afaceri, unde se citeau și se afișau știri, pamflete, fragmente din piese de teatru. Acolo erau aduse la cunoștință celor prezenți știri de peste hotare, se făcea propagandă, etc. Cafenelele erau un loc de formare a opiniei publice, de dezbateri, de culturalizare, dar și o tribună publică unde activitățile statului erau supuse examenului unei națiuni politice, care se născuse recent,

dare care se extindea și lua cunoștință de sine în această calitate de factor politic. Așa se prezenta situația pe care a găsit-o James al II-lea când a preluat coroana. În activitatea sa, James al II-lea a avut la început și sprijin *whig* și sprijin *tory*, așadar ceea ce s-ar putea traduce prin liberali și conservatori, sprijin pe care l-a pierdut, dar care a fost prezent în 1685, când a avut loc rebeliunea ducelui de Mammoth, încheiată cu înfrângerea acestuia din urmă, revoltă considerată nelegitimă de englezi la acea vreme, chiar dacă acesta era un nobil protestant. Ducele îi reproșa lui James al II-lea mai multe lucruri, printre care crearea și menținerea unei armate permanente, prelevarea de taxe fără consimțământ, reintroducerea practicii oficiale a catolicismului. Aceste imputări aduse regelui catolic, lipsa ecoului în rândul nobilimi și populației și lipsa de sprijin care a afectat această revoltă denotă faptul că englezii nu mai erau legați de ceea ce Pincus numește *identity politics* și nici nu mai erau avocații unui anticatolicism furibund. James al II-lea s-a bucurat de popularitate, dar a eșuat în încercarea sa de a remodela și moderniza statul englez conform calapodului absolutist și catolic francez. Acest lucru nu a fost bine explicat sau deloc explicat de către adepții interpretării standard a revoluției, existând varianta că ar fi fost înlăturat de către *tories* pentru că dorea să permită libertatea catolicismului.

James al II-lea era catolic galician, după modelul lui Louis al XIV-lea, aflat în conflict deschis cu papalitatea, avea un cabinet cu componență strict catolică, și-a botezat și îndrumat copiii în aceeași direcție catolico-galiciană. La fel și membrii corpului diplomatic sunt de aceeași orientare confesională, iar cei ce nu erau trebuiau să se convertească. James al II-lea și cabinetul său erau ostili Olandei, iar pe plan intern și religios, au făcut publice și au răspândit scrieri catolice de orientare galiciană, scrieri care promovau o separare a Bisericii față de Stat, regele fiind considerat de origine divină și având o legitimitate divină, dar care nu intra sub jurisdicția bisericii, neexistând nici un drept de rezistență activă sau pasivă în fața Coroanei din partea nimănui, fiind permisă obediența pasivă și activă în fața regelui (Biserica Anglicană recomanda doar obediența pasivă). James dorea să înlocuiască miliția engleză de la țară cu un corp militar profesional, apoi și să extindă puterea și capacitatea de a colecta informații a statului. O altă metodă de a își îndeplini planurile a fost decretarea libertății de conștiință, atât în favoarea catolicilor ce fuseseră oprimați, cât și a dizidenților

protestanți, care nu erau tolerați de Biserica Angliei. O declarație a libertății de conștiință este *Scottish and English Declaration of Indulgence*, dar, pe lângă afirmarea libertății de conștiință în materie religioasă, se afirma răspicat că locuitorii regatului trebuie să se supună necondiționat voinței Coroanei. Acest lucru era o « inovație » ideologică (p. 134). Tot în direcția modernizării pe model francez, armata a fost profesionalizată, a fost izolată de societatea civilă, însă în cadrul acestui proces s-a ajuns la conflicte cu populația. Mulți soldați au fost încartiruiți în clădiri publice și particulare, au fost rechiziționate locuințe; s-a stârnit astfel nemulțumire. Soldații s-au purtat rău cu populația, iar nemulțumirile s-au accentuat, ajungându-se la ciocniri între soldați și populație. Regele a încercat să limiteze și să dicteze opinia publică, a interzis critica la adresa regimului, a confiscat presa tipărită, a modificat legile astfel încât domeniul juridic să fie sub controlul său și s-a opus *Test Acts* de la 1670, care interziceau catolicilor să aibe acces la funcții publice. A încercat să își subordoneze Parlamentul, a vorbit personal cu parlamentarii, însă nu a avut succes, negăsind pe nimeni care să fie de acord cu abrogarea *Test Acts*, ca și a *Penal Laws*. James al II-lea încercat să schimbe strategia, a oferit, după cum s-a menționat deja, libertatea de conștiință prin decret, însă orice critică la adresa regimului a fost considerată o critică adusă religiei și regelui, a interzis protestanților să critice catolicismul ; de asemenea regele a încercat să asigure cât mai multe posturi pentru catolici, aceștia fiind suprareprezențați în armată. A încercat să recatolicizeze toată structura guvernării, inclusiv până la posturile de vameși, ca și pe cea a universităților, unde a înregistrat eșecuri majore.

Punctul nevralgic care a declanșat revoluția a fost cauzat de crearea armatei permanente, a cărei prezență semnala pentru unii instituirea unei noi ordini politice, dar care pentru cei mai mulți reprezenta o intruziune în viața de zi cu zi, dacă nu chiar un pericol fizic. Au existat ciocniri între soldați și populație, prezența armatei și mai ales încartiruirile fiind văzute ca un atac la adresa proprietății, a dreptului la proprietate. O a doua cauză a revoltei a fost dorința regelui de a crește, reglementa și moderniza modul de dobândire a veniturilor de către statul englez, încercând să colecteze taxe fără a avea aprobarea parlamentului. Au fost resimțite ca ostilitate : încercarea de monopolizare a sistemului juridic și folosirea acestuia pentru a pune la punct/ îndepărta adversarii, încercările de a face corporațiile dependente de voința regală, ca și încercarea de a

condamna pe cei șapte episcopi anglicani care refuzaseră să semneze *Declarația de Indulgență* referitoare la libertatea de conștiință, care oferea libertate politică catolicilor și care afirma îndatorirea de obediență necondiționată față de rege. Procesul acestor episcopi a stârnit simpatia englezilor, lumea fiind de partea episcopilor și împotriva regelui. Acțiunile regelui au fost percepute ca o încercare de a schimba modul de guvernare și de a impune voința sa și arbitrariul în locul legilor. Astfel, treptat s-a pierdut simpatia publicului și a celor care, deși nu erau catolici și care îi fuseseră aliați, au ajuns la concluzia că regele dorea, în schimbul libertății religioase, renunțarea la libertatea civilă (p. 208). Au mai existat voci pentru care libertății religioase era mai importantă decât binele reprezentat de libertățile civile, dar nu erau majoritare. Însă, din pricina acțiunilor de modernizare de tip catolic ale regelui, s-a ajuns la concluzia, îmbrățișată de mulți adeversari, dar și foști susținători ai regelui, inclusiv catolici, că o condiție de posibilitate a libertății religioase este libertatea civilă. De remarcat aici este că în Anglia a existat o opoziție catolică față de James al II-lea, opoziție ce era în dezacord cu catolicismul galician practicat și propagat de acesta. Această opoziție catolică putut să se opună regelui catolic, tocmai datorită faptului că adversitatea față de încercările acestuia de a moderniza statul, a fost formulată în termenii apărării libertăților civile și nu în termeni confesionali. De aceea, Steve Pincus poate susține că se renunțase la o opoziție bazată pe politica identității, religioase în acest caz. Deși au existat și argumente anticatolice, critica ce se referea la regimul lui James al II-lea viza în primul rând: crearea armatei permanente, noua extindere și centralizare a statului, existența unei comisii ecleziastice intruzive, ca și *Declarația de Indulgență*, toate acestea fiind interpretate de către adversarii lui James al II-lea ca o încălcare a dreptului la proprietate și atac la adresa constituționalității. Nemulțumirile au fost exprimate și formulate în termeni legali, mai degrabă decât în termeni teologici și confesionali. Iar criticii *whig*, anglicani etc., când au ridicat obiecții față de catolicismul practicat de rege, au făcut-o exprimând faptul că erau conștienți că nu toți catolicii, și nici doctrina catolică din Anglia în general, sunt de vină pentru ceea ce se petrecea acolo, ci catolicismul de tip galician, de sorginte franțuzească. Motorul rezistenței a fost mai degrabă frica de absolutism și de puterea arbitrară a regelui, inclusiv de partea catolicilor negalicieni, care nu au sprijinit respingerea *Test Acts*, muți dintre ei sprijinind

atât răsturnarea regimului, cât și întronarea lui Wilhelm de Orania.

Această încercare a de a moderniza catolic-galician Anglia și de a o transforma într-un stat absolutist, centralizat, nu era fără o anumită bază. În secolul al XVII-lea, conducătorii englezi nu au mai continuat să guverneze cum fusese obiceiul prin consultări și negocieri cu autoritățile și guvernările locale, ci au început să acționeze mai centralizat și unilateral.

Chiar dacă James al II-lea nu a reușit în tot ceea ce și-a propus, el a aplicat noi tehnici de guvernare, inclusiv și un model străin din care s-a inspirat și cu ajutorul căruia a încercat să folosească ceea ce îi punea la dispoziție societatea engleză pentru a o schimba. Faptul că a modernizat statul englez, a făcut ca cei ce au preluat puterea după alungarea sa, să nu se întoarcă la forme instituționale mai vechi, ci să inaugureze o nouă formă guvernamentală (p. 213). Garantarea proprietății și a libertăților civile cerea mai mult decât eliminarea a ceea ce realizase regele alungat, așa că s-au încercat și conceput noi moduri de organizare a statului. Însă instituția armatei permanente a rămas, ca și marina modernă pe care tot James al II-lea a pus-o la punct. Și nici la centralizarea politică nu s-a renunțat, și cu atât mai puțin la centralizarea și raționalizarea guvernării coloniilor. După îneptarea sa, s-au formulat cerei legate de organizarea de alegeri libere, de reformă parlamentară, de control parlamentar al armatei și al marinei, s-a cerut instaurarea unui serviciu civil sprijinit de stat, a unui comitet pentru sprijinirea proiectelor publice, etc. O altă realizare a Glorioasei Revoluții și un exemplu de modernizare opus modernizării dorite de James al II-lea, care dorea o *landed economy*, a fost și crearea Băncii Angliei, prima bancă națională din lume. Ea a fost semnul și rezultatul unei concepții economice de tip industrial-manufacturier opuse economiei bazate pe proprietate funciară, preferată de partida jacobită. Această creație, acest instrument financiar era văzut și ca un instrument politic, prin care cetățenii își pot asigura avutul, proprietățile în fața eventualelor intervenții discreționare din partea unui monarh, de pildă. Acest lucru este evidențiat de Steve Pincus.

Tot în acest context trebuie menționat că cele două tabere whigs și tories nu pot fi asimilate unei concepții anti sau pro-capitaliste în sens contemporan. Cele două partide, cea conservatoare cât și cea liberală (*torries* și *whigs*) împărțeau, după cum susține autorul american, unul și același sistem de valori dominant atunci, care avea la bază

valarea economică a pământului, proprietatea agrară. Este evident că revoluționarii și partida whig-ilor s-a îndepărtat parțial de acest sistem, fiindcă dorea o societate bazată pe o economie industrială. Conform ideologiei dominante atunci, proprietatea funciară era fundamentul material pentru o viață independentă și pentru virtute (p. 367), proprietatea și independența fiind considerate baza chiar a personalității morale. Proprietatea era finită și definită în funcție de proprietatea funciară, schimbul fiind doar între produsele provenite din acest tip de proprietate. Conform acestei viziuni caracteristice unei lumii necapitaliste și necomerciale, proprietatea funciară era baza, temeiul puterii politice. Modernizarea Angliei însă a dus la slăbirea acestei viziuni, dezvoltarea și revoluția economică producând și una financiară. A existat o revoluție financiară, rezultată din dezbaterile legate de modul în care trebuia să fie condusă și transformată economia: fie prin dobândirea de noi teritorii, fie prin transformarea societății engleze într-o societate bazată pe industrie. Crearea Băncii Naționale a Angliei a fost un pas în direcția rezolvării disputei, fiind o lovitură dată conservatorilor (*labour-centered v. land-centered economy*). Acest punct de vedere nou și care e inspirat din opera lui John Locke, consideră că proprietatea e produsul muncii și nu o înzestrare naturală. Tot conform acestui punct de vedere, crearea unei bănci naționale era ceva necesar pentru asigurarea prosperității, dar și pentru siguranța națională. Baza prosperității nu era posesiunea de pământ sau exportul de materie primă, ci munca. S-a produs o schimbare în planul conștiinței și al atitudinilor publicului. Devenise necesară instruirea publicului în secretele artei comerțului, pentru a face societatea engleză per total mai înclinată și mai deschisă către aceste activități. Guvernul credea, încă înainte de Glorioasa Revoluție, că trebuia să investească în manufacturi și să promoveze comerțul. Crearea Băncii naționale a ajutat la creșterea prosperității, dar și la finanțarea activităților de război. Politica se schimbă acum, banii devenind mijlocul principal de supraviețuire, așa încât ideologia care lega proprietatea de virtute, ca și temerile și obiecțiile adresate comerțului ca activitate ce nu promovează virtutea, adresate luxului, ca și interesul pentru instituirea și promovarea virtuții în cetățeni, ideologie dominantă în renaștere, umanism și antichitatea clasică, au trecut pe planul al doilea. Comerțul, îmbogățirea sunt de acum înainte justificate și legitime. Jocul politic a fost astfel radical transformat de către noile realități economice. Banul devine sângele economiei și, pe

viitor, baza legăturii sociale, iar Banca Angliei se transformă într-un mecanism necesar pentru o economie în expansiune și pentru producerea de bunăstare. Deși revoluția economică produsă și reorientarea către comerț și industrie, ca și crearea Băncii Angliei, par a exprima instaurarea unei concepții capitaliste, nu aceasta s-a întâmplat, conform celor susținute de Steve Pincus. Fie că era vorba de *tories* ori de *whigs*, sau de James al II-lea, ceea ce era vizat în aceste dezbateri și în aceste conflicte era binele comun și modul de realizare al acestuia, chestiune care îi privea pe toți cetățenii Angliei. Nu era vorba de promovarea unei doctrine individualiste sau a unui program de tip libertarian de reducere a intervenției statului în economie. Cei prinși în vârtejul conflictului nu vizau promovarea intereselor particulare ale unor indivizi, și nici binele comun/interesul național nu era văzut precum în termeni moderni și atomiști, ca o sumă de interese individuale, ci ca fiind dincolo de acestea și depășindu-le. Iar apărătorii, ca și detractorii Băncii Naționale a Angliei erau convingși de necesitatea intervenției statului în economie, iar mulți dintre ei erau și adepții introducerii unor impozite progresive asupra averilor (p. 397). Cei ce sprijineau o economie manufacturieră și care credeau că proprietatea este rezultatul eforturilor omenești și potențial infinită, au fost critici și adversari ai Companiei Indiilor de Est, controlată de rege și *tories*, pentru că aceasta importa produse finite și care intrau în competiție cu produsele locale englezești, iar în același timp nu reușea să exporte produsele finite englezești. Activitățile acestei companii ca și a companiei Regale a Africii erau considerate ca dăunând intereselor economice ale Angliei, mai ales sectorului manufacturier. După Revoluția Glorioasă principiile economice *whigs* s-au impus, deși o parte au fost abandonate de către Sir Robert Walpole, ele creând un mecanism financiar care a făcut posibil ca Anglia să ducă războaie pe continent la o scară neimaginabilă pînă atunci și să facă din Anglia o primă putere economică și politică.

Pe scurt, cartea lui Steve Pincus expune un nou punct de vedere asupra Glorioasei Revoluții, punct de vedere care se vrea o restaurare a adevărului asupra acelor evenimente, dar oferă și o nouă teorie despre revoluții și cauzele acestora. Expunerea sa arată și modul în care un fapt istoric și semnificația sa au fost răstălmăcite și cum o astfel de răstălmăcire poate fi folosită pentru a justifica impunerea unei anumite interpretări a istoriei și prin urmare unei anumite politici.